

Mag, gyűrű, külső héj

Szabó Andreával és Kovách Imrével beszélget Jankovics Márton*

– *Egy hatalmon lévő pártot számos okból lehet támogatni: anyagi érdekből, a jobb élet reményében, értékrend és identitás alapján, életképes alternatívák híján vagy akár pusztán megszokásból – mert mondjuk úgy érezzük, hogy ezt legalább ismerjük, és a stabilitást jelenti számunkra. Mennyit tudunk arról, hogy ezek a motivációk miként oszlanak meg a Fidesz szavazótáborában?*

Szabó Andrea: A Fidesz szavazóit egy hagyma szerkezetű táborként kell elképzelni. Belül vannak a mag-szavazók, aztán jönnek a gyűrűszavazók, a külső héjon pedig a perem-szavazók találhatók. A mag-szavazók a 2022-es választáson olyan 1,8 és 2 millióan lehettek. Róluk azt érdemes tudni, hogy identitásalapon szavaznak a Fideszre. Tehát nem egyszerűen az anyagi érdek, a megszokás vagy a választható alternatívák hiánya játszik szerepet náluk, van egy mély fideszes elköteleződésük. Ez egy nemzeti alapú elköteleződés, ugyanis a Fideszt tartják az egyetlen és „igazi” nemzeti pártnak. „Én a nemzethez tartozom, tehát a Fideszhez tartozom” – nagyjából így fest a logikai lánc, amihez természetesen hozzájárul az is, hogy ők már 2018-ban és 2014-ben, sőt, sok

esetben akár 2010-ben is a Fideszre szavaztak. A választói magatartás-elméletek azt mondják, hogy három választás kell ahhoz, hogy a kötődés teljesen stabilizálódjon. Ha valaki három választás óta ugyanoda szavaz, akkor nagy valószínűséggel hű marad a pártjához, legalábbis amíg valami hatalmas földindulás nem történik a politikában. A mag-szavazók tehát nagyon erősen, identitás-alapon kötődnek, és szinte megingathatatlanok.

Kovács Imre: Annyival egészíteném ki, hogy a mag-szavazói identitás se mindig egyforma, legalább két típusa van: az egyik nagy identitáscsoport azoké, akik valamilyen sérelmet szenvedtek el a rendszerváltás előtt, vagy valamilyen hátrányt tulajdonítanak az akkori hatalomnak.

– *Most az 1990-es vagy a 2010-es rendszerváltásról beszélünk?*

Kovács: Az előbbiről. Nem mondom, hogy az utána következő évtizedek sérelmei nem sodorhattak ide embereket, de ez biztosan kisebb réteg, mint azoké, akik 1990 előtt szenvedtek sérelmeket. Elvették a földjét, megverte a rendőr... Sajnos az emberek meglehetősen sokféle módon szerezhettek rossz tapasztalatokat, különösen az ötvenes években. A kibeszéletlen traumák és a rosszul menedzselte identitáspolitika miatt ezek a sérelmek ráadásul nem is halnak ki egy-két nemzedékkel, hanem generációról generációra öröklődnek.

* Szabó Andrea 1970-ben született, az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetének igazgatója. Kovách Imre (1953) az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Társadalmi Integráció és Egyenlőtlenségek Kutatási Osztályának osztályvezető kutatóprofesszora. (A szerk.)

– *Az imént a megszavazók identitásának két fajtájáról beszélt. Melyik a másik?*

Kovách: A másikba azok tartoznak, akiket nem egyfajta berögzült identitás vonz a Fideszhez, de vágnak a biztonságot adó identításra. E vágy alapját a globalizáció és az individualizáció összetett folyamatainak következményei adják, amelyek hatására jelentős tömegek vesztek el az identitásukat. Mentálisan kényelmetlen állapot, ha nem tartozunk sehova, és nem tudunk a világban eligazodni, így ezek az emberek keresnek maguknak olyan világnézeteket és vezetőket, akik fix pontot jelenthetnek a számukra. Ezt megtalálhatják a Fideszben, és legfőképp annak vezetőjében, aki instant módon kínál fel ilyen értékeket számukra, amelyekhez tudnak kapcsolódni. Ez hasonlóan erős törzsszavazóvá teszi őket azokhoz, akik a múltbeli sérelmek miatt húznak a kormánypárthoz: vagy azért, mert azt remélik, hogy kárpótolja őket valamivel, de még inkább azért, mert a Fidesz ellenzéke nagyrészt olyanokból áll, akiknek ezeket a sérelmeiket tulajdonítják – hogy jogosan-e, vagy sem, az ebből a szempontból mindegy.

– *Azt mondja, a történelmi sérelmek átörökíthetők, pedig joggal feltételezhetnénk, hogy a sérelmi politizálás azért csak halványul a nemzedékek cserélődésével.*

Szabó: A fiatalok körében készített kutatásaim mind azt jelzik, hogy a családi sérelmek és az ebből fakadó tradicionális, nemzeti, jobboldali elköteleződés bizony öröklődő identitás. Az általam tanított évfolyamokkal mindig kitöltetek egy

politikai szocializációs kérdőívet, és nagyon szépen kirajzolódnak az összefüggések: abból, hogy a családban miként beszélnek a különböző történelmi korszakokról – mondjuk a Kádár-korszakról –, nagyjából ki lehet következtetni egy diák politikai preferenciáit. A generációk közötti átörökíthetőség tehát nagyon fontos tényező, de mindenképp idehoznám még a jobboldali identitás harmadik lehetséges forrását is: a vallást. A nyugati világ egészében érzékelhető az a tendencia, hogy a vallásos – különösen az egyházasan vallásos – embereknél sokkal nagyobb a valószínűsége, hogy konzervatív/jobboldali pártok iránt éreznek szimpátiát, sőt, gyakran mély elköteleződést. Kmetty Zoltán kollégámmal írtunk egy tanulmányt pár éve *Út a Fideszhez* címmel, amiben mi is kimutattuk ezt. A vallásosság és a fideszesség közti kapcsolat a fiataloknál is egyértelműen érvényesül. Az egyházasan vallásos fiataloknál többszörösére növekszik annak a valószínűsége, hogy a Fideszre fognak szavazni, mint azoknál, akik egyáltalán nem vallásosak, vagy pláne azoknál, akik ateisták.

Kovách: Ráadásul a magyar pártok térképén a Fidesz gyakorlatilag egyedüli opció azok számára, akik a vallási identitás vagy a sérelmek miatt pártot keresnek maguknak. Mindazokat a formációkat ugyanis, amelyek esetleg riválisok lehettek volna ebből a szempontból, ledarálta az idő vagy maga a Fidesz. Az ellenzéken belül viszont mégiscsak létezik egyfajta ideológiai piac, hiszen mások a szocialisták, a liberálisok, a zöldek, és ennek még mindenféle keveredései is léteznek a palettán. Ezen a térfélen tehát sokkal jobban

megoszlanak azok a szavazók, akik világnézet vagy morális értékek alapján keresnek maguknak pártot. A vallás mellett muszáj még említenünk a nemzettudatot is, ami szintén olyan értékmező, ami sokakat kapcsol a Fideszhez.

– *Kokárda, magyar zászló, „a haza nem lehet ellenzékben” – a nemzeti érzést ügyesen sajátította ki magának a Fidesz az elmúlt évtizedekben.*

Kovách: Az viszont már a konkurens pártok mulasztása, hogy a nemzet integráló erejét teljes mértékben átengedték nekik, és egyikük sem kínált semmit ezen a téren a nem kevés sebet hordozó magyar társadalom számára. Egyszerűen elmulasztották modernizálni a nemzettudatot, amivel óriási szabad teret adtak a nemzeti eszmét és kötődést konzervatív módon felkínáló Fidesznek, az pedig élt is a lehetőséggel.

– *Ebből a szempontból érdekes fejlemény Magyar Péter és a Tisza Párt feltűnése. Az ő tömegrendezvényeik magyar zászlókkal és nemzeti retorikával vannak tele, mintha a szimbólumok tudatos visszafoglalása lenne a cél.*

Szabó: Magyar Péter a március 15-i rendezvénye óta valóban nagyon következetesen próbál nemzetorientált politikai ideológiát nyújtani az embereknek. Ez az identitás sok mindenben megjelenik: a nemzeti zászló felemelésében, a nemzeti érzelmű dalok vagy a népdalok éneklésében, egészen a nemzeti színű kitűzőkig. Magyar Péter a beszédeiben is gyakran hivatkozik a magyar népre, nemzeti hőseinkre, ami valóban új fejlemény. Ezek ugyan „csak” szimbólumok, de ne felejtjük el, hogy

maga a politika sokszor ilyen kisebb szimbolikus gesztusok sokaságából áll össze.

Kovách: Abból a szempontból nem megy túl a szimbólumok mutogatásán, hogy egyelőre fogalmunk sincs, mit gondol a Tisza Párt a nagy, nemzeti sorsfordulókról vagy a nemzeti kisebbségekről. Valószínűleg a kampány alatt még idejük sem volt, hogy ezekben a témákban részletesen kifejtsék álláspontjukat. De ennek ellenére a Tisza látható sikerrel próbálkozik a nemzeti identitás felkínálásával, amit a korábbi ellenzéki pártok elmulasztottak. Ez szerintem történelmi bűn, amit nem lehet megbocsátani nekik, hiszen miért ne lehetne egyszerre hinni a nemzet összetartó erejében és a társadalmi egyenlőségben?

– *A költői kérdés jogos, de térjünk át a politikai hagyyma következő héjára: kik jelentik a Fidesz megszavazóin kívüli réteget?*

Szabó: A gyűrűszavazók. Az ő esetükben az identitásformálódás kezdeti fokán vagyunk, még nem alakult ki igazán erős pártkötődés. Náluk nagyon fontos tényező lehet a megszokás, valamint az, hogy a palettán szétnézve nem találnak senkit, akire jó szívvel szavaznának. Előfordul, hogy a falujukban tíz éve nem láttak más politikust, csak a fideszes – vagy Fideszhez köthető – polgármestert. Nem találnak elfogadható riválist, és az eredmény szempontjából mindegy is, hogy ez a kormánypárti lejáratások miatt van-e így, vagy egyszerűen az ellenzéki invenció hiányából és az ügyetlen politizálásból fakad. Mindenesetre a gyűrűszavazóknál még nem rögzült az identitás, így

ők az első olyan réteg, amelyiknél fontosak az anyagi ösztönzők vagy legalábbis azok ígérete. Nem feltétlenül a teljesen kézzelfogható materiális juttatások, mint a család-támogatás, inkább ennek az ideája. Kell nekik egy vízió, amihez tudnak kapcsolódni, és így mondhatják, hogy nem pusztán önérdékből szavaznak a Fideszre, támogatásuknak van egy magasabb rendű célja. Például az, hogy a kormánypártnak van családpolitikája, esetleg nemzetpolitikája vagy elgondolása a világról. Tehát ők azok a szavazók, akik még megmagyarázzák maguknak, hogy miért támogatják a Fideszt, racionális választ igyekeznek adni a kérdésre, hogy miért is vagyok én Fidesz-szavazó. A mag-szavazóknál ilyen racionalizálásra már nincs szükség.

Kovách: Ennek egyik iskolapéldája, ami a legutóbbi országgyűlési választások előtti hónapokban történt: 2021 őszén érzékelhető volt az elégedetlenség a Fidesz vezetőivel és politikájukkal szemben. Részben a Covid kezelése, részben a gazdasági nehézségek miatt nagyon sok volt a bizonytalan választópolgár. Az Andrea által előbb említett okokból mégis a kormánypártokra szavaztak. A problémákkal küzdő és nem túl vonzó képviselőkkel bíró, de bizonyítottan működő rendszert fogadták el inkább, mert úgy ítélték meg, hogy ez biztosítja számukra az életmód-stabilitást vagy azt a jövedelemnövekedést, amit a 2015 utáni években megéltek.

– Elemzői körökben is versengő magyarázatok élnek arra, hogy mi történt a 2021-es előválasztás ellenzéki lendületével 2022 tavaszára. Bevett

érv, hogy a mindent letaroló háborús propaganda okozta az újabb kétharmadot.

Kovách: Ilyen léptékű társadalmi jelenségek kapcsán soha nem szabad egyvonalú magyarázatokat keresni: a Fidesz kétharmados győzelmét nem lehet pusztán a propagandára fogni, ahogy arra sem, hogy pusztán a vidéki szegények tartották hatalomban a Fideszt. Ez általában csak a saját, nem épp hízelgő bizonyítvány magyarázata az ellenzéki pártok és egyének részéről.

Szabó: Ezt alátámasztva a Mobilitás Kutatási Centrum szervezésében volt 2021 őszén egy 5000 fős, nagymintás kutatásunk, ami a hazai szociológiában már szinte egyedülállóan nagy kutatás. Pár héttel azután, hogy megkaptam az adatokat, felhívtam Imre, és megkérdeztem, mit látok belőlük. Azt mondtam, hogy kétharmados Fidesz-győzelmet látok – 2021 ősz végén jártunk. Ezt követően nagyon összevontuk a szemöldökünket, hogy tényleg jól értelmezzük-e az adatokat, de megérveltem a kétharmadot, mert már akkor látszott, hogy többsége van a Fidesznek, a bizonytalan szavazók egy jelentős része pedig csápokkal rendelkezett a kormánypárt felé. Tehát még nem voltak konkrétan Fidesz-szavazók, de már a gondolkodásmódjuk alakulása – ahogy a saját helyzetüket és a világ helyzetét érzékelték – egyértelműen jelezte, hogy nem az ellenzék felé fognak fordulni. Ebből a szempontból meghatározó jelentőségű, hogy 2021 szeptemberében Orbán Viktor bejelentett öt nagyon fontos közérzetjavító intézkedést, amelyek között szerepelt a 13. havi nyugdíj teljes összegű kifizetése, a jelentős összegű nyugdíj-

prémium, a 25 éven aluliak adókedvezménye, az adó-visszatérítés és a húszszázalékos reálbér-növekedés. Ezek olyan mértékű pénzkirámlás üzenetét hordozták, amely a gyűrűszavazók részére – illetve a magyszavazók külső rétegei számára – egyértelmű jelzés volt: „Ezek azok a politikai erők, amik nekem szólnak, az én problémáimmal foglalkoznak, és anyagi értelemben is adnak kellő ösztönzést, hogy rájuk szavazzak.” Tehát ezek a szempontok, és nem önmagában a háború döntötte el a 2022-es választást.

Kovách: A stabilitás iránti vágy kulcsfontosságú. Részben ez magyarázza azt a jelenséget is, hogy miért vonzódik még a nem túl jó jövedelemmel bíró rétegek egy jelentős része is a kormánypárthoz. Döntő részben azért, mert a rendszer stabilitását többre értékelik, mint a részleteiben ki sem fejtett rendszerváltás ígéretét. Már csak azért is, mert abból a rendszerváltásból, amit egyszer már '90-ben megéltek, nem túl sok előnyük származott.

– És mennyi múlik a külső héjon, vagyis az úgynevezett peremszavazókon?

Szabó: A Fidesz peremszavazói akár félmillióan is lehettek a 2022-es választáson. Róluk azt kell tudni, hogy ezek a szavazók mindig csak az adott választási kampány időszaka előtt vagy már a kampány idején döntenek. Elsősorban azt vizsgálják, hogy melyik az a politikai erő, amelyik hatalomban van, és amely a hatalma révén ki is tudja elégíteni az alapvető szükségleteiket. Magyarországon 2010 óta a Fidesz kormányoz, így ezen peremszavazók számára eleve a Fidesz volt az evidens

választás, gyakorlatilag őket látták csak a pályán. Emellett ott voltak még Orbán Viktor jól dekódolható anyagi ígéretei, amelyeket már említettünk, és amelyek azért is rezonálhattak különösen, mert a kutatások azt mutatják: a magyar társadalom rendkívüli mértékben materiális értékrendű, Európán belül a legmateriálisabb. Tehát számukra sokat nyomott a latban, hogy kézzelfogható pénzhez fognak jutni a választási kampányban, és élt bennük a remény, hogy ez a pénzcsep talán nem zárul el a választás után sem. Erre jött még rá az ellenzéki politika látványos összeomlása, illetve a háború kitörése, amely végleg eldöntötte a kérdést. Még ha korábban felmerülhetett volna is a peremszavazókban a gondolat, hogy esetleg alternatívát keresnek, a háború végleg lezárta ezt a nyitottságot, mert az az anyagi biztonságon túl, a szó szoros értelmében vett fizikai biztonság ígéretét is a Fidesz hatalomban maradásához kötötte. A kormánypárt azt üzenté, hogy nemcsak a jólétedet biztosítom, de megvédelek a háborútól, így február 22-től kezdve nem is lehetett kérdés a nagyon nagy arányú Fidesz-győzelem. Egy kérdés maradt: hogy a kétharmad vajon mekkora kétharmad lesz.

Kovách: Az Andrea által részletezett vonzerő sikeresen háttérbe szorította a kormányzat hibáit és baklövéseit, mert a járvány menedzselésével azért messze nem ilyen arányban volt elégedett a magyar lakosság. És ha visszaemlékszünk rá, a háború kezelése sem volt frenetikusán sikeres politikai értelemben, de ez 2022 áprilisára már mindegy volt, így nem sok vizet zavart a szavazásnál. Azt a kérdést még min-

denképp érdemes megvizsgálnunk, hogy melyik társadalmi réteg milyen arányban és miért támogatja a Fideszt. Ezzel kapcsolatban ugyanis rendkívül sok téveszmével találkozhatunk a hazai közbeszédben.

– *Milyen téveszmékkal?*

Kovách: Az első közkeletű tévedés rögtön az, miszerint a Fidesz szavazótáborra egyértelműen köthető egyes társadalmi rétegekhez. Mert a 2022-es ellenzéki vereség hatására megint előjött, hogy a Fideszt kizárólag az iskolázatlan emberek, a kis-településen élők és a városi proletárok segítették győzelemre, holott az igazság az, hogy minden társadalmi rétegben elég vaskos a párt a támogatottsága. Nem igaz, hogy világosan azonosítható társadalmi osztályok emelték a képzeletbeli pajzsukra Orbánt, mint ahogy az sem, hogy a politikai vonzalom pusztán a települések mérete alapján lenne leképezhető. Persze könnyű volt találni apró falvakat, ahol szinte száz százalék a kormányra szavazott, de hogyha az ember a nagy számokat nézi, akkor sokkal összetettebb a kép. De vizsgáljuk csak meg a társadalmi hierarchia mentén a fideszességet, haladjunk mondjuk fentről lefelé: az elit tagjai ugyan kevesen vannak, de a szerepük annál fontosabb. Ott nyilvánvalóan van egy jól körülhatárolható réteg, amely nem egyszerűen támogatója a NER-nek, hanem ő maga a NER.

– *Ennek ismert arcai a sajtóban is elég gyakran feltűnnek ilyen-olyan közbeszerzések vagy jachtozások alkalmával.*

Kovách: Hát igen, a másik oldalról érkező kritika rendre megtalál-

ja őket. Az ő lojalitásuk a kormány iránt nem elsősorban a szavazataik száma miatt fontos, hiszen az nem mérhető százezres nagyságrendben, inkább áttételes módokon fejt ki hatását. Az elitek alatt található egy réteg, amit felső középrétegnek nevezhetünk, és ezen belül is azt látjuk, hogy elég nagy tömegek támogatják a kormánypártot. Egyrészt a már említett történelmi sérelmek és a nemzeti identitás, ami politikai mágnesként vonzza őket a Fideszhez, ugyanakkor anyagilag is érdekeltek lehetnek a rendszer fenntartásában. A társadalom- és szociálpolitikai rendszer ismert módon úgy lett összerakva, hogy teljesen egyértelműen a felsőbb társadalmi rétegek javát szolgálja. A kormány jövedelemhez köti a szociális transfereket, tehát akinek eleve sok van, annak még több jut. A felső középréteg és az elit tagjai között ezért bőven akadnak olyanok, akik normatív alapon esetleg mást szeretnének. Jó ideje nem készült alapos kutatás a gazdasági elitről, de a korábbi eredményekből világosan látszik, hogy arányaiban mindig ebben a rétegben voltak a legtöbben, akik baloldali értékeket vallanak. Ez persze nem jelenti azt, hogy feltétlenül baloldali pártokra is szavaztak. A magyar társadalom anyagi viszonyai közt a lakásnak kitüntetett helyzete van: hogy tudok a gyerekeknek lakást adni, vagy mit tudok átörökíteni a következő generációra? Rengeteg embert foglalkoztat ez a kérdés, és ha ebből a szempontból valaki előnyöket élvez egy rendszertől, akkor kevesebb lesz a lendülete ahhoz, hogy ezt a rendszert megdöntse. Hiába nincs ínyére a kormány retorikája vagy politi-

kájának bizonyos elemei, és hiába szolidáris lelkében a szegényekkel, annyi pénze már nincs, hogy saját zsebéből hatékonyan áldozzon a rosszabb sorsúak megsegítésére. Azzal meg tisztában van, hogy ha „alulra” megy több pénz, akkor neki kevesebb jut, és akkor kevésbe tudja jó iskolába küldeni és lakással ellátni a saját gyerekeit.

– *És hogy látják a társadalom szegényebb rétegei?*

Kovách: Ott is összetett a kép. A társadalom alsó harmadában ugyanis szintén nem kizárólagos a kormánypárti rokonszenv, sőt, a 2021-es felmérések alapján szinte fele-fele arányban oszlott meg a Fidesz és az ellenzék támogatottsága. Ők azok, akiket a polgárosodást vizsgáló legutóbbi tanulmányunkban az „egyáltalán nem polgárosodott” csoportba soroltunk. Fölöttük van egy gyengén polgárosodott réteg, amelynél a társadalmi ranglét-rán való feljebb jutás ígérete ugyan nem vált valóra, de a lelkük mélyén nagyon is igénylik a polgárosodást – épp ez vonzza őket a kormánypárthoz, mert tőlük remélik ennek biztosítását. Friss kutatásunkban sikerült azonosítanunk egy olyan, gyors ütemben polgárosodó réteget is, amelynek tagjai iskolázottak, fiatalabbak és magasabb jövedelműek. Ők jellemzően nem nagyon politizálnak, viszont nagy arányban vesznek részt a választásokon, és kimagasló mértékben a kormánypártokra szavaznak. Tehát azonosíthatóvá vált egy jelentős társadalmi csoport, amely dinamikus felemelkedésének a következményeképpen támogatja a Fideszt. Ez megint csak ellentételezi azt a Facebook-vitákban gyak-

ran látott elképzelést, hogy már csak a tanulatlan, idős, nyomorult és megvezetett vidékiek szavaznak a kormánypártra. Óriási tévedés, ha őket próbálja bárki felelőssé tenni a rendszer fenntartásáért.

– *Beszéltünk már arról, hogy a Tiszsa Párt új lendületet hozott a magyar politikába. Elképzelhető-e, hogy egy friss erő nemcsak az ellenzékét válthatja le, de meg tudja bontani akár a Fidesz szavazótáborát is? És ha igen, mely rétegekig juthat el?*

Kovách: Bizonyos értelemben nem is olyan nagy meglepetés Magyar Péter sikere, hiszen sok kicsi, de fontos dolog történt az utóbbi években. Említettük már a járványkezeléssel kapcsolatos elégedetlenséget. A Covid-korszak következményei nem voltak ugyan látványosak, de búvópatakszerűen sok helyen máig megmaradtak a társadalomban. Sok más tényezőt lehetne említeni: jöttek a megélhetési nehézségek, illetve a pedagógusok és a diákok ellenállása is. Andrea kutatási eredményeiből látszik, hogy a fiatalok is egyre nagyobb arányban fordulnak a politizálás felé, ahol a kormánypártokat találják, akiket el kéne takarítani valamilyen módon a hatalomból. A nyitottság tehát megvolt. Sokan vártak már arra, hogy porondra lépjen valaki, és elkülönítve magát a jobbtól és a baltól, a nemzeti érzést hangsúlyozva reményt adjon az embereknek.

Szabó: Metz Rudolf kollégám kutatásai alapján ezt a folyamatot karizmaéhségnek nevezzük. Vezetési vákuum alakult ki az ellenzéki oldalon, ami miatt rengetegen várták, hogy színre lépjen egy olyan ember, aki potenciális kihívója lehet Orbán

Viktornak. Az elmúlt tizennégy évben sorra jöttek az aktuális megmentők: először Vona Gábor, aztán Márki-Zay Péter, de még Karácsony Gergelyben is sokan gondolkoztak egy ideig, most pedig megjött Magyar Péter. Az állandósult karizmaéhség miatt kialakult egy mintázat, hogy az emberek azonnal magasba emelik az új szereplőt, aztán egyre gyorsuló ütemben dobják is el őket. Azt nem tudjuk, hogy ez Magyar Péter esetében így történik-e, erről majd pár év múlva beszéljünk újra.

– Térjünk vissza oda, hogy elvben mennyire bontható meg a Fidesz tábor?

Szabó: Olyan ügyet nem tudunk mondani, ami a magiszavazói réteget fel tudta volna törni, még a kegyelmi botrány is legfeljebb csak apró repedéseket okozhatott a belső tábor legszélén. A gyűrszavazóknak egy része viszont láthatóan eltávolodott a Fidesztől, a peremszavazók pedig már 2022 folyamán lecsatlakoztak a kormánypárt szavazótáborából. 2024 márciusa táján tehát a Fidesz szavazótábora a magiszavazókból és a gyűrszavazók egy részéből állt, de a kampány utolsó heteiben a Fidesz vissza tudta venni a véleményvezéri pozíciót, még jobban felerősítve a háború vagy béke központi üzenetét, ami erősen, zsigerileg hat az emberekre. Ennek következtében a lecsatlakozott csoportok közül többen visszataláltak a Fideszhez.

A 2024. június 9-i európai parlamenti és önkormányzati választás pontosan jelezte ezt a folyamatot, hiszen magas volt a részvétel – meg-

közelítette a 60 százalékot –, a Fidesz több mint kétmillió szavazót tudott maga mögé állítani, mégsem beszélhetünk átütő győzelemről. A magiszavazók stabilan megmaradtak, a gyűrszavazók egy része – különösen a háromezer fő alatti településeken – visszatért a táborba, de az látszik az eredményekből, hogy pozitív üzenetek, a lakosság közérzetét kedvezően befolyásoló intézkedések nélkül ez kevés lehet 2026-ban. A választás azonban azt is jelezte, hogy a magyar társadalom a korábbi ellenzék tevékenységével legalább annyira elégedetlen, mint a Fideszével. Miután talált egy potenciális kihívót, nagy arányban és szinte települési szerkezettől függetlenül az egész országban inkább a Tisza Pártra szavazott.

Kovách: Ha kicsit távolabbra tekintünk, azt mondhatjuk: beszakadás addig nem várható, amíg a Fidesz képes falanxként működni. Mert ha odáig jutnának a belső érdekharcok és szembefordulások, hogy az már kívülről is látszik, akkor a politikai hibáknak is nagyobb áruk lenne, és ez a bizonyos magcsoport is óhatatlanul repedezni kezd.

– És mi a szerepük mindebben a fiataloknak? Az előbb arról beszéltek, hogy a fiatalok politikailag egyre aktívabbak, Andrea korábbi kutatásai azonban épp azt igazolták, hogy a konformizmus a jellemző rájuk.

Szabó: Valóban hosszú időn keresztül írtam arról, hogy a fiatalok nagyon elégedetlenek, ugyanakkor konformisták. Emiatt gyakran kérdezték tőlem, hogy lehetséges egyszerre konformistának és elégedetlennel lenni. Szerintem a két

fogalom nagyon jól elfér egymás mellett, sőt, igazából egymás testvérei. „Konformista vagyok, mert nem érdekel a politika. A szülők mondanak nekem valamit, amit én elfogadtam, mert ennél többet nem akarok az egész ügygel foglalkozni. Annyira taszít, hogy hiába vagyok elégedetlen mindazzal, ami a politikában történik, inkább kimaradok belőle.” Az utóbbi években azonban változás indult ezen a téren: nagyjából 2021–22-től kezdve érzékeljük, hogy elkezdett szélesedni az ifjúsági társadalmon belül egy cselekvő réteg, amelyik már nemcsak konformista és nemcsak elégedetlenkedő, hanem van benne

tenni akarás. A szerzőtársaimmal „racionális lázadás”-nak hívjuk ezt a jelenséget. Példának hozhatjuk az Egységes Diákfrontot – és az ehhez kapcsolódó középiskolás mozgalmat –, amelyik másfél-két éve már stabilan jelen van, és próbálja szervezni a fiatalok alsó korcsoportjait. De az egyetemisták körében is azt tapasztaljuk, hogy megnövekedett a politikai érdeklődés és a politikai aktivitás. Magyar Péter tehát ebből a szempontból sem egy légyeres térbe érkezett meg, a fiataloknál is volt egy ilyen lassú, ám világosan tetten érhető elmozdulás: létrejött egy új, cselekvőképés réteg a társadalmon belül.

Szerzőink könyvei

